

УДК 351.84

А.В. Мерзляк

доктор наук з державного управління, професор

Н.І. Павелкоаспірант
Класичний приватний університет**ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ**

У статті обґрунтовано історичні аспекти реалізації державної політики у сфері страхування сільськогосподарської продукції. Визначено особливості державного управління у сфері страхування сільськогосподарської продукції та виокремлено основні історичні етапи розвитку системи страхування сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: аграрна політика, державна політика, державно-фінансова підтримка, історичні аспекти, механізми державного регулювання, страхування сільськогосподарської продукції.

I. Вступ

Важливу роль у суспільному житті відіграє саме державна політика, метою якої є своєчасне виявлення проблем розвитку суспільства, аналіз причин їх виникнення, визначення ступеня складності та вирішення їх. Відповідні державно-політичні рішення, які приймаються у сфері державної політики, спрямовані на вирішення конкретної проблеми, в результаті чого розробляються відповідні програми та інструменти.

Під впливом історичних умов формується будь-який напрям державної політики, в тому числі й у сфері страхування сільськогосподарської продукції. Це дає змогу простежити процес становлення страхування сільськогосподарської продукції, визначити позитивні і негативні тенденції розвитку, стати ключем до вирішення завдань, які постають перед державою.

Проблема, що досліджується в цій статті, пов'язана з такими важливими практичними завданнями, як: визначенням напрямів розвитку державної системи страхування сільськогосподарської продукції на основі принципів державного управління, підвищення її ефективності. Окреслена проблематика також становить важливе наукове завдання – обґрунтування теоретико-методологічних засад сучасної державної політики з урахуванням історичних аспектів.

II. Постановка завдання

Метою статті є обґрунтування історичних аспектів реалізації державної політики у сфері страхування сільськогосподарської продукції, визначення особливостей державного управління у сфері страхування сільськогосподарської продукції, виокремлення

основних історичних етапів розвитку системи страхування сільськогосподарської продукції.

III. Результати

Питанням державної політики аграрного сектора приділяли увагу такі науковці у сфері державного управління, як: М.В. Болдуєв, В.А. Ілляшенко, М.Х. Корецький, М.А. Латинін, Т.М. Лозинська, Д.О. Плеханов [2; 4; 6; 7; 9; 11] та ін. Вітчизняні та зарубіжні економісти, серед яких В.Д. Базилевич, О.Є. Гудзь, Ю.Я. Лузан, С.С. Осадець, В.Й. Плиса [1; 3; 12; 16; 19], у своїх працях розглядали різні аспекти розвитку страхування сільськогосподарської продукції. Разом з тим питанню історичного розвитку державної політики у сфері страхування сільськогосподарської продукції приділено недостатньо уваги.

У розумінні взаємозахисту і взаємодопомоги страхування бере початок з моменту виникнення людства. Історичні факти підтверджують існування страхування у сферах, пов'язаних із виробництвом продуктів землеробства. Періодичність засух, поведень, неврожаїв, інших стихійних лих відомо з великих книг минулого, зокрема християнській Біблії. Тоді люди розуміли, що необхідно створювати спільні запаси, які формувалися шляхом подушних натуральних внесків, для надання матеріальної допомоги окремим постраждалим селянським господарствам. У натуральній формі страхування виникає як захист від голоду в несприятливих для сільського господарства роки. Так, у Японії та інших країнах Азії протягом багатьох століть існували різноманітні варіанти системи натурального страхування. Вони полягали в тому, що органи державної влади збирали з населення щорічно рис і просо, зберігали продукти на складах й роздавали в роки голоду.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що особливістю найдавнішої та найпростішої організації страхування є формування страхового фонду не попередніми внесками учасників, а зобов'язаннями покривати їх майбутні витрати в порядку розподілу. Натуральне страхування обмежувалося природними рамками однорідності і подільності формованих з його допомогою натуральних запасів, тому в міру розвитку товарно-грошових відносин воно поступилося місцем страхуванню в грошовій формі.

У XII ст. однією з форм страхування в грошовій формі була обов'язкова допомога з відшкодування збитків від граду в селянських общинах Ісландії, про яку йдеться в ісландському збірнику законів 1217 р. Зможні селяни об'єднувалися у спільноту для взаємного захисту від втрат на випадок вогню, граду чи загибелі худоби. При страхуванні частина збитків відшкодовувалася грішми, а частина натурою, матеріалами або працею [5, с. 43].

З кінця XVII ст. почали розвиватися нові види страхування: страхування від вогню і сільськогосподарське страхування. У зв'язку з успішним розвитком сільськогосподарського виробництва особливого поширення набуло сільськогосподарське страхування, до якого належало страхування посівів від граду і страхування худоби. Першою організацією такого виду страхування на території Російської імперії було Ліфляндське товариство взаємного страхування посівів від граду, організоване у Прибалтійському краї [17, с. 101].

Сучасне страхування сільськогосподарської продукції виникло на українських землях у XIX ст. У період становлення державного регулювання ринкової економіки відчутним був вплив держави на розвиток страхування, який проявлявся в посиленні державного страхового нагляду та в розвитку державного страхування. Щоб витіснити зарубіжні страхові організації, державна політика була спрямована на зосередження страхування в руках держави.

Розвиток державної політики у сфері страхування сільськогосподарської продукції в Україні відбувався згідно з економічними, соціальними та правовими умовами, що існували у відповідний період у Київській Русі, царській Росії, а згодом – у колишньому СРСР. З утворенням Радянського Союзу господарське життя країн, що ввійшли до його складу, змінилося. Запанувала державна власність і централізм, встановився контроль над засобами виробництва, ресурси направлялися в пріоритетні галузі, розроблялися п'ятирічні плани господарства, відхилення від яких було не можливим. За таких умов почала формуватися система державного страхування, було створено

відповідний державний орган – Головне управління державного страхування [5, с. 76].

У січні 1918 р. у Декреті “Про соціалізацію землі”, підписаному В.І. Леніним, зазначалося, що кожне трудове сільське господарство повинно бути застраховане від пожежі, загибелі худоби, неврожаю, на випадок посухи, граду та інших стихійних лих шляхом взаємного радянського страхування [10, с. 7]. Раднарком РСФСР прийняв Декрет “Про організацію страхової справи в Російській республіці” від 28.11.1918 р., всі види і форми страхування, в тому числі й сільськогосподарське, були проголошені державною монополією, а приватні страхові компанії ліквідувались. Так 18.12.1920 р. було ліквідоване майнове страхування, замість нього була встановлена безкоштовна державна допомога натурою господарствам, що постраждали від стихійних лих. Із закінченням громадянської війни почало змінюватися господарське життя: було прийняте рішення про запровадження так званої “ нової економічної політики”. Це вплинуло і на розвиток страхування сільськогосподарської продукції, яке ініціювали селяни в липні у 1921 р. У Декреті “Про державне майнове страхування”, прийнятому 06.10.1921 р., передбачалась організація майнового страхування господарств від пожеж, падежу худоби, градобією рослин. ЦВК і РНК СРСР 18.09.1925 р. затвердили Положення про державне страхування СРСР, у якому було вказано, що всі види страхування є державною монополією СРСР, а органи Держстраху мають виключне право на проведення страхових операцій [5, с. 102–103].

Державна політика у сфері страхування сільськогосподарської продукції у 1921–1927 рр. передбачала максимальне вилучення страхових внесків з населення, тобто премії, яка навіть у голодних 1922–1923 рр. становила 614 тис. руб. від страхування худоби та понад 1 млн руб. від страхування посівів. Варто зазначити, що розвиток основних видів окладного обов'язкового і добровільного страхування майна селянських господарств в УСРР 1921–1927 рр. характеризувався адміністративно-примусовим методом їх запровадження, починаючи з другої половини 1922 р., принципом комерційно-фінансового розрахунку функціонування системи державного страхування, яка мала ознаки своєрідного сільгосподатку. Умови, штрафи, правила страхування, а також принципи страхового оцінювання майна не викликали матеріального зацікавлення селян. Якщо норми страхування великої рогатої худоби в Україні в середині 1920-х рр. коливалися в межах 17–19 руб. за голову, а ринкова вартість коня сягала 164 руб., корови – 92 руб., вола – 263 руб., то страхова винагорода за

їхню втрату була малою моральною втратою для селянина-власника.

Отже, протягом 1921–1927 рр. організаційно та функціонально оформилася радянська система державного страхування майнових відносин в українському селі, внутрішні важелі якої постійно вдосконалювалися. Вона виконувала фіскальну функцію через примусове страхування будівель, худоби, культур, а до пріоритетів самої страхової справи належало страхування селянської нерухомості від вогню, яке приносило значні кошти для Укрдержстраху та Держстраху СРСР [8, с. 47].

У 1940 р. Держстрахом було прийнято закон про обов'язкове окладне страхування, яке поширювалося на всі сільськогосподарські культури, а також сади, ягідники, виноградники, посіви та насадження в парниках і теплицях. Зазначимо, що на той час практики такого широкого охоплення страхування культур та площ не було ніде у світі. Страхування проводили на випадок несприятливої дії граду, зливи, бурі, вогню, вимокання, вимерзання, випрівання, заморозків, повені, посухи. Тарифні ставки диференціювалися за видом стихійного лиха, групами культур, їх територіальним розташуванням. Загалом, страхування проводилось відразу від всіх запропонованих ризиків. Страхувати від неповного переліку ризиків не дозволялось [13, с. 8].

У період війни (1941–1945 рр.) державне страхування регулювалось Указом Президії Верховної Ради СРСР “Про зміни і доповнення до Закону про обов'язкове окладне страхування” від 08.07.1942 р.: були зазначені підвищені норми забезпечення зі страхування сільськогосподарських культур [5, с. 105].

У 1956 р. страхування майна державних підприємств і організацій було скасовано і залишено винятково страхування колгоспної власності й особистої власності громадян. У 1958 р. проведено певну децентралізацію страхових адміністрацій на користь союзних республік, Головне управління державного страхування СРСР при Міністерстві фінансів СРСР перетворено на відділ державного страхування з обмеженням його компетенції до координації державного страхування союзних республік. Місцеві органи державного страхування в УРСР (управління, інспекції) були підпорядковані Держстрахові УРСР, що працювали на засадах госпрозрахунку. Органи Міністерства фінансів контролювали органи Держстраху УРСР на місцях [13, с. 10].

Так, 60–70-ті рр. ХХ ст. були періодом розвитку соціалістичного суспільства і будівництва комунізму в СРСР. Владою була прийнята програма, яка передбачала побудову комуністичного суспільства і зумовила відповідний розвиток державного страхування. При цьому було вирішено надати

великого значення страхування сільськогосподарського виробництва, що призвело до змін у системі взаємовідносин між органами державного страхування і колгоспами. Згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР і Постанови Ради Міністрів СРСР “Про державне обов'язкове страхування майна колгоспів” від 28.08.1967 р., ці відносини мали будуватися на основі еквівалентності й відмови від отримання прибутку зі страхування майна колгоспів і відрахувань їх у державний бюджет.

Відповідно до Указу Президії Верховної Ради СРСР “Про державне обов'язкове страхування майна колгоспів” від 28.08.1967 р., державному обов'язковому страхуванню підлягало таке майно колгоспів:

- урожай сільськогосподарських культур;
- сільськогосподарські тварини;
- домашня птиця, кролі, хутрові звірі та бджолині сім'ї;
- будівлі, споруди;
- передавальні пристрої, силові, робочі та інші машини, транспортні засоби, устаткування;
- риболовецькі судна, знаряддя лову;
- сировина;
- багаторічні насадження.

Страхування майна колгоспів здійснювалось в обов'язковому порядку, а перелік стихійних лих (страхових випадків) значно розширився. У той час страхові відшкодування значною мірою сприяли зміцненню фінансового стану господарств та стабільності сільськогосподарського виробництва. Такі зміни в 1960-х рр. позитивно вплинули на ситуацію в економічному житті: значно зросли страхові відшкодування з обов'язкового і добровільного страхування майна колгоспів [5, с. 107–108].

Радгоспи відшкодовували збитки від стихійних лих за рахунок страхового фонду. Останній створювали відраховуючи 20% прибутку, який підлягає розподілу. Від загальної суми відрахувань до 50% залишилось у розпорядженні радгоспу. Решту перераховували Держагропрому Української РСР. За рахунок цих коштів відшкодовували збитки від стихійних лих, сплачували заборгованість, а також поповнювали нестачу власних оборотних коштів. Страховим фондом розпоряджався директор радгоспу. Кошти централізованого фонду використовували за розпорядженням голови Держагропрому.

Установи Держбанку СРСР під кошти, які підлягали перерахуванню до централізованого страхового фонду, надавали кредит, який не завжди своєчасно повертався. Досвід показав, що такий порядок формування й використання страхового фонду мав ряд істотних недоліків, які не сприяли зміцненню господарського механізму. Були випадки складання необґрунтованих, а то й незакон-

них актів про загибель або пошкодження сільськогосподарських культур. Радгоспи не мали економічних відносин з органами Держстраху. Ці та інші недоліки призводили до того, що окремі радгоспи наслідки своєї безгосподарності списували за рахунок стихійних лих. У нових умовах господарювання необхідно було позбавити колгоспи й радгоспи можливості покривати збитки від своєї безгосподарності за рахунок коштів Держстраху СРСР. Порядок страхування майна в колгоспах мав ряд переваг перед формуванням і використанням страхового фонду в радгоспах. І тому, починаючи з 01.01.1979 р., на радгоспи була поширена діюча в колгоспах система державного страхування. При цьому низькорентабельні і збиткові радгоспи сплачували страхові платежі за рахунок бюджетних асигнувань. Це суперечило принципам повного госпрозрахунку і самофінансування. Починаючи з 1988 р., кошти з бюджету для сплати низькорентабельними і збитковими колгоспами та радгоспами страхових платежів не виділялися.

У проведенні страхування брала участь громадськість. Страхове відшкодування у випадках загибелі або пошкодження сільськогосподарських культур, тварин та іншого майна виплачувалось на підставі актів, складених інспекціями Держстраху за обов'язковою участю представників господарства та виконавчого комітету місцевої (сільської, селищної, районної, міської) ради народних депутатів. Для встановлення причин недобору врожаю, загибелі або пошкодження майна використовували висновки гідрометеорологічної служби, органів сільського господарства, пожежної охорони та інших установ і організацій.

Згідно з Указами Президії Верховної Ради СРСР "Про державне обов'язкове страхування майна колгоспів" від 28.08.1967 р. і Про внесення змін і доповнень в Указ Президії Верховної Ради СРСР "Про державне обов'язкове страхування майна колгоспів" від 15.09.1986 р., а також постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР "Про вдосконалення порядку відшкодування втрат радгоспів та інших державних сільськогосподарських підприємств від стихійного лиха та інших несприятливих умов" від 01.06.1978 р. і постановою Ради Міністрів СРСР "Про зміни та визнання такими, що втратили силу деяких рішень Уряду СРСР з питань державного обов'язкового страхування майна колгоспів, радгоспів та інших державних сільськогосподарських підприємств" від 03.08.1986 р. з 01.01.1987 р. державному обов'язковому страхуванню підлягало майно сільськогосподарських підприємств, а саме:

- колгоспів (включаючи риболовецькі колгоспи Міністерства рибного господарства СРСР);

- радгоспів всіх виробничих напрямів;
- міжгосподарських підприємств і об'єднань за умови наявності в них посівів сільськогосподарських культур або тварин [13, с. 12].

За своєю суттю радянське страхування сільськогосподарської продукції мало чим відрізнялося від страхування в країнах ринкової економіки. Різниця полягала в тому, що страхові внески застрахованих у вільно-ринковій системі становлять страховий капітал (фонд) страхових організацій і не можуть видаватися на інші цілі, а в СРСР йшли на збільшення страхового фонду й ними держава користувалася відповідно до своїх потреб [5, с. 110].

Ставши суверенною, самостійною державою, Україна на початку 1990-х рр. почала створювати власну економіку, у тому числі й страхування. Зміни у відносинах власності, ліквідація державної монополії на засоби виробництва, розвиток підприємницької діяльності вплинули на формування страхового бізнесу України. Відсутність належного законодавства, проблеми в економіці гальмували розвиток страхування сільськогосподарської продукції [5, с. 128].

З початку 1990-х рр. страховий захист сільськогосподарських товаровиробників значно послабився. Різко скоротилась реальна бюджетна допомога господарствам. Комерційні банки не можуть покривати збитки, спричинювані природними катаклізмами, дається взнаки інфляція грошової одиниці. Такі чинники, як приватизація землі, зміна відносин з банками, перехід до сплати єдиного податку, спонукали до організації страхового захисту сільськогосподарських товаровиробників на нових засадах. Мова йде про впровадження системи комерційного та взаємного страхування за відчутної державної підтримки. Згідно з чинним законодавством в Україні протягом останніх двадцяти років страхування сільськогосподарських культур у колективних та фермерських господарствах було добровільним, а в державних – обов'язковим. З реформуванням аграрного сектора економіки питома вага державних підприємств у виробництві продукції тваринництва та рослинництва різко скоротилась. У державній власності залишилися переважно господарства при аграрних наукових і навчальних закладах та деяких відомствах, які використовують продукцію для внутрішніх потреб. Для цих господарств спеціального положення про страхування врожаю так і не було розроблено. Тривалий час діяли умови страхування, затверджені в 1977 р. Мінфіном СРСР для радгоспів. Але оскільки державні господарства були здебільшого неплатоспроможними, страхових внесків вони не сплачували. Передбачені зазначеними умовами дотації з державного

бюджету також не видавались. Тому практично страхування державних підприємств, що було обов'язковим, не здійснювалось [19, с. 258–259].

З метою захисту інтересів страхувальників і упорядкування діяльності страхових компаній 10.05.1993 р. було видано Декрет Кабінету Міністрів України “Про страхування”, а в липні 1993 р. Постанову Кабінету Міністрів України “Про ліцензування страхової діяльності”. Згідно з цими двома документами створювалась система державного регулювання та нагляду за страховою діяльністю, включаючи реєстрацію страхових організацій та ліцензування, створення відповідного органу Комітету в справах нагляду за страховою діяльністю. Декрет визначив таке:

- страховиками є юридичні особи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю (відповідно до Закону України “Про господарські товариства”);
- предметом безпосередньої діяльності страховика може бути лише страхування, перестрахування і фінансова діяльність;
- обов'язкову публікацію страховиками річних балансів діяльності.

Декрет “Про страхування” законодавчо закріпив створення Ліги страхових організацій України, яка 10.04.1992 р. розпочала діяльність відповідно до установчої угоди [5, с. 130].

З 1991 р. за колгоспами визнали право добровільного страхування майна, а радгоспи до 1996 р. підпадали під дію обов'язкового страхування. З 1994 р. держава відмовилася від відповідальності за розрахунок по страхових відшкодуваннях із сільськогосподарськими підприємствами, і Укрдержстрах (реструктуризований та перейменований у НАСК “Оранта”) заборгував господарствам значні суми страхових відшкодувань. Ці суми погашалися протягом трьох–чотирьох років частковими виплатами або формальним переукладанням договорів. Цей факт дуже негативно вплинув на загальне ставлення до страхування врожаю та іншого майна сільськогосподарських підприємств, породив недовіру не тільки до “Оранти”, а й до страхування взагалі [20, с. 40–44].

Створення наприкінці 1993 р. Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю (далі – Укрстрахнагляд) принципово змінило поняття страхового ринку України. Тоді урядом усвідомлювалася потреба в розробці більш наповненого законопроекту, який би гарантував надійний захист майна страхувальників. Вітчизняний ринок сільськогоспо-

дарського страхування перебував на стадії формування.

Починаючи з 2002 р., уряд зробив спробу запустити програму компенсації страхових внесків під час страхування врожаю сільськогосподарських культур. Було видано Постанову Кабінету Міністрів “Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування врожаю сільськогосподарських культур” від 11.07.2002 р. № 1000. Передбачалося, що сільськогосподарські виробники в разі страхування врожаю зернових культур та цукрових буряків від встановленого переліку ризиків отримають з бюджету компенсацію 50% страхових платежів. Однак бюджетні кошти на компенсацію страхових внесків за Постановою № 1000 виділені не були, отже, програма залишилася на папері.

У 2004 р. було прийнято новий Закон “Про державну підтримку сільського господарства України”, в якому узагальнено основні принципи та всі види державної підтримки сільськогосподарських виробників в Україні. Розділ III цього Закону присвячено державному регулюванню ринку страхування сільськогосподарської продукції. Згідно зі ст. 10 Закону, особа зобов'язана попередньо застрахувати ризики втрати сільськогосподарської продукції, якщо вона: а) продає на організованому аграрному ринку будь-який вид товарного деривативу, базовим активом якого є сільськогосподарська продукція; б) отримує бюджетну дотацію або субсидію, пов'язану з виробленням сільськогосподарської продукції або здешевленням її ціни; в) отримує банківський кредит на цілі виробництва сільськогосподарської продукції, якщо відсоток за таким кредитом відшкодовуються за рахунок бюджету; г) отримує бюджетну позику або банківський кредит під гарантію держави чи органу місцевого самоврядування.

Бюджетом 2005 р. вперше були передбачені кошти на компенсацію частини страхових внесків під час страхування врожаю обсягом 5,8 млн грн. Отже, 2005 р. можна вважати першим роком, коли почала працювати система державної підтримки страхування сільськогосподарських ризиків. Механізм використання державних коштів, що спрямовувався на ці цілі, частково прописаний у згаданому вище Законі “Про державну підтримку сільського господарства України”, частково – у Постанові Кабінету Міністрів України “Порядок використання коштів державного бюджету”.

Протягом 2005–2008 рр. суми, що виділялися з цієї метою, щороку зростали, що свідчило про усвідомлення державою важливості підтримки агрострахування як вагомого інструмента управління сільськогосподарськими ризиками в Україні. Починаючи з

2009 р., програму фінансування страхування сільськогосподарських ризиків за рахунок державного бюджету було згорнуто. У зв'язку з цим Верховна Рада України прийняла Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції" від 04.06.2009 р. № 1447-VI, згідно з яким у Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України" від 24.06.2004 р. № 1877-IV були внесені зміни і доповнення. Зокрема в п. 10.1.2 розділу III "Державне регулювання ринку страхування сільськогосподарської продукції (капітальних активів) та фонд аграрних страхових субсидій" вказано, що страхування ризиків загибелі (втрати) сільськогосподарської продукції (її частини) та капітальних активів проводиться товаровиробником сільськогосподарської продукції в добровільній формі та здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком.

У п. 11 ч. 1 ст. 7 Закону України "Про страхування" від 04.10.2001 р. № 2745-III воно виключено, тобто страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності в обов'язковій формі більше не здійснюється. Отже, як вже зазначалося, у 2009 р. вперше після впровадження програми субсидування премій зі страхування сільськогосподарської продукції в 2005 р., уряд не передбачив у бюджеті відповідні статті витрат. Тому страхування з метою освоєння коштів з державного бюджету, або як кажуть "схемного страхування", у 2009 р. не було. Відповідна державна політика призвела до зниження сум зібраних страхових премій і застрахованих площ. Разом з цим у 2009 р. на страховому ринку переважало класичне агрострахування, яке за своєю суттю було формальним, тобто відбувалося страхування заставного майна (посівів) для отримання фінансових ресурсів за програмою заставних закупівель та субсидювання посівів цукрового буряку [18].

Верховна Рада України 09.02.2012 р. прийняла Закон "Про особливості здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою" № 4391-VI, який почне діяти з 01.07.2012 р. Закон регулює відносини у сфері страхування сільськогосподарської продукції, що здійснюється з державною підтримкою, з метою захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників і спрямований на забезпечення стабільності виробництва в сільському господарстві. Згідно із законом, суб'єктами відносин страхування

сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою визначені страхувальники, страховики, їх об'єднання, а також державні органи та органи місцевого самоврядування. Державне регулювання у сфері страхування сільськогосподарської продукції будуть здійснювати Кабінет Міністрів України та національна комісія, яка здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [15].

Право страхувати сільськогосподарську продукцію мають сільськогосподарські товаровиробники, які здійснюють свою діяльність на території України. Граничні розміри, структура, порядок застосування страхових тарифів за видами майна, що підлягає страхуванню, і по регіонах України встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну аграрну політику, на підставі аграрних розрахунків спільно з Аграрним страховим пулом. Порядок та умови надання державної підтримки шляхом здешевлення страхових платежів (премій) затверджується Кабміном за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну аграрну політику [14].

IV. Висновки

Розвиток державної політики у сфері страхування сільськогосподарської продукції дає змогу виокремити такі основні історичні етапи:

- страхування сільськогосподарської продукції виникло ще до формування товарно-грошових відносин;
- державна монополія у сфері страхування сільськогосподарської продукції була запроваджена у вересні 1925 р.;
- у 1941–1945 рр. функціонування державного страхування сільськогосподарської продукції було неефективним, оскільки кошти зібрані з селян були спрямовані на воєнні потреби;
- у 1960–1970-х рр. державна політика мала за мету розвиток державного страхування сільськогосподарського виробництва;
- з початку 1990-х р. страховий захист сільськогосподарських товаровиробників значно послабився;
- 2005 р. можна вважати першим роком, коли почала працювати система державної підтримки страхування сільськогосподарських ризиків;
- починаючи з 2009 р., державним бюджетом не було передбачено фінансування страхування сільськогосподарської продукції;
- 09.02.2012 р. було ухвалено Закон "Про особливості здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою" № 4391-VI,

який регулює відносини у сфері страхування сільськогосподарської продукції, що здійснюється з державною підтримкою.

Отже, тільки з побудовою правильної державної політики забезпечуватиметься запровадження ефективної системи страхування сільськогосподарської продукції. А разом з нею ефективність функціонування сільськогосподарського виробництва, прибутковість сільськогосподарських підприємств, надійність продовольчої безпеки країни, стійкість і конкурентоспроможність аграрного сектора економіки.

Список використаної літератури

1. Базилевич В.Д. Страхова справа : монографія / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич. – [4-те вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2005. – 352 с.
2. Болдуєв М.В. Механізми державного регулювання розвитку агропромислового комплексу на регіональному рівні : монографія / М.В. Болдуєв. – Запоріжжя : КПУ, 2009. – 352 с.
3. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств / О.Є. Гудзь. – К. : ННЦ “Ін-т аграрної економіки”, 2007. – 578 с.
4. Ільяшенко В.А. Державне регулювання продовольчого забезпечення : монографія / В.А. Ільяшенко. – Запоріжжя : КПУ, 2007. – 256 с.
5. Історія страхування : підручник / [С.К. Реверчук, Т.В. Сива, С.І. Кубів, О.Д. Вовчак ; за ред. С.К. Реверчука]. – К. : Знання, 2005. – 213 с.
6. Корецький М.Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці : монографія / М.Х. Корецький. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 260 с.
7. Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання : монографія / М.А. Латинін ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харківський регіональний ін-т держ. упр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2006. – 320 с.
8. Латишева О.В. Державне страхування майна в сільських районах УСРР у період НЕПУ: історико-правовий аспект / О.В. Латишева // Ученые записи Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия “Юридические науки”. – 2009. – Т. 22 (61). – № 2. – С. 39–49.
9. Лозинська Т.М. Національний продовольчий ринок в умовах глобалізації / Т.М. Лозинська ; Національна академія держ. управління при Президентові України; Харківський регіональний ін-т держ. управління. – Х. : Видавництво ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2007. – 271 с.
10. Мотылев Л.А. Государственное страхование в сельском хозяйстве / Л.А. Мотылев, Л.К. Никитенков – М. : Финансы, 1980. – 144 с.
11. Плеханов Д.О. Наукове забезпечення агропромислового виробництва в Україні: теорія та практика державного управління / Д.О. Плеханов ; Національна академія державного управління при Президентові України. – К. : ДКС центр, 2009. – 398 с.
12. Плиса В.Й. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб’єктів господарювання в економіці України : монографія / В.Й. Плиса, І.І. Приймак ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л. : АТБ, 2009. – 144 с.
13. Полозенко Д.В. Державне страхування майна в колгоспах і радгоспах / Д.В. Полозенко, К.К. Якуненко. – К. : Урожай, 1989. – 72 с.
14. Портал “AgroNews” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agronews.in.ua/node/4542>.
15. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 09.02.2012 р. № 4391-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>.
16. Про стан реформування і створення умов для стабілізації та економічного розвитку агропромислового комплексу. Колектив авторів / [за ред. П.Т. Саблука, Ю.Я. Лузана, В.Я. Месель-Веселяка, Л.М. Подоленюка]. – К. : Міністерство агропромислового комплексу України, 1998. – 118 с.
17. Райхер В.К. Общественно-исторические типы страхования / В.К. Райхер. – М. : Изд-во академии наук СССР, 1947. – 248 с.
18. Рубцова Н.М. Проблемні аспекти розвитку агрострахування в Україні / Н.М. Рубцова // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 4. – С. 24–32.
19. Страхування : підручник / [керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець]. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
20. Туманова О.А. Економічна сутність страхування в аграрному секторі / О.А. Туманова // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2009. – № 3. – С. 40–44.

Стаття надішла до редакції 23 квітня 2012 р.

Мерзляк А.В., Павелко Н.И. Исторические аспекты развития государственной политики в сфере страхования сельскохозяйственной продукции в Украине

В статье обоснованы исторические аспекты реализации государственной политики в сфере страхования сельскохозяйственной продукции. Определены особенности государственного управления в сфере страхования сельскохозяйственной продукции и выделены основные исторические этапы развития системы страхования сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: аграрная политика, государственная политика, государственно-финансовая поддержка, исторические аспекты, механизмы государственного регулирования, страхования сельскохозяйственной продукции.

Merzlyak A., Pavelko N. Historical aspects of state insurance policy agricultural products in Ukraine

In the article substantiates the historical aspects of state policy in the insurance of agricultural products. Have determined the features of governance in the insurance of agricultural products and singled out the main historical stages of development of agricultural insurance.

Key words: agricultural policy, public policy, public financial support, historical aspects, mechanisms of state regulation, insurance of agricultural products.